

Петрук А. П., к.пед.н., доцент, Петрук О. М., к.пед.н., доцент
(Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка
Степана Дем'янчука, м. Рівне)

РОЛЬ ОСОБИСТОСТІ ВИКЛАДАЧА У ПЕРЕДАЧІ ЗНАТЬ ТА ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНИХ ВМІНЬ І НАВИЧОК СТУДЕНТІВ

Моделювання на практичних заняттях різноманітних педагогічних ситуацій з життя вищої школи та їх розв'язання сприяє розвитку у магістрантів вмінь додержуватися педагогічної етики, моралі, ознайомленню їх з правами, обов'язками та кодексом ділової (корпоративної) етики викладачів. І саме основне цей курс безпосередньо розглядає усі вимоги до особистісних рис викладача, що в свою чергу сприяє розвитку у студентів магістратури стриманості, чесності, справедливості, симпатії, відчуття інших, розуміння їх проблем, відчуттів, спокою у відношеннях з іншими людьми, врівноваженості, самоконтролю, психологічної стійкості, формуванню їх педагогічної культури. Це необхідні складові для успішної праці викладача, тому що він постійно спілкується з людьми, студентами і для взаєморозуміння та збереження власного спокою і здоров'я, а це дуже важливо, йому потрібно сформуванню ці якості. Адже творче самопочуття викладача ніколи не залишається безслідним. Воно проникає, впливає на почуття і свідомість студентів, переборює психологічні бар'єри, народжує творче сприйняття матеріалу і залишається не лише надовго в пам'яті, а й стає якоюсь мірою їхньою життєвою позицією.

Проблема впливу особистості педагога на якість знань, умінь і навичок студентів хоча є не новою в науково – педагогічних дослідженнях, але була і залишається завжди досить актуальною. Адже особа викладача, його ідейно-науковий, психолого-педагогічний та методичний рівні є вирішальним чинником у підготовці висококваліфікованих спеціалістів. Відповідно до нової філософії освіти викладач вищої школи в сучасних соціокультурних умовах вбачається не просто транслятором науково-культурного й професійного досвіду, а носієм незаперечної істини, яка має бути засвоєна студентом.

Дослідження ролі особистості викладача у педагогічній діяльності стало предметом аналізу багатьох педагогів і психологів. Аналіз стану розробки даної проблеми показав, що існують різні підходи до педагогічної діяльності в роботах А. М. Алексюка, Ю. К. Бабанського, В. П. Беспалька, В. М. Галузинського, І. А. Зязюна, В. А. Казакова, Н. В. Кухарева, Н. В. Кузьміної, Н. Г. Печенюк, В. А. Сластьоніна, Ф. П. Тонких, І.Ф. Харламова та інших, однак більшість учених, розкриваючи суть педагогічної діяльності викладача, не враховували особливості впливу особистісних рис характеру на якість засвоєння знань та формування навичок і вмінь студентів.

Основною метою державної політики в галузі вищої освіти є створення умов для розвитку висококультурної особистості та творчої самореалізації кожного громадянина України, оновлення змісту освіти й організації навчально-виховного процесу відповідно до європейських і світових стандартів. Саме тому посилюються вимоги до викладачів вищого навчального закладу, які відіграють провідну роль у реалізації актуальних завдань освітньої сфери і виступають однією з основних професійних груп, на яку суспільство покладає дві, надзвичайно важливі і взаємопов'язані задачі: збереження, примноження і трансляція культурного і науково-технічного здобутку суспільства і цивілізації в цілому та соціалізація особистості на відповідальному етапі її формування, пов'язаної з отриманням професійної підготовки, яка вимагає вищого професійного рівня.

У дослідженнях педагогів і психологів (О. Балл, С. Гончаренко І. Бех, І. Зязюн, О. Кучерявий, С. Сисоєва, П. Стефаненко, Е. Пехота, С. Харченко та ін.) присвячених проблемі впливу особистості викладача на студентів, підкреслюється, що лише викладачі, які досягли у своєму розвитку творчої індивідуальності, здатні робити найбільші «внески» у розвиток особистості своїх вихованців, упливати на їхні життєві сенси й цінності, стимулювати розвиток творчих сил і здібностей студентів.

Тому професійна діяльність викладача вищої школи вимагає наявності певних особистісних якостей, соціально-психологічних рис і педагогічних здібностей. Серед них основні такі: загальногромадянські риси, а саме: широкий світогляд, принциповість і стійкість переконань, громадянська активність і цілеспрямованість, національна самосвідомість, патріотизм і толерантність щодо інших народів і культур, гуманізм і соціальний оптимізм, високий рівень відповідальності та працелюбність.

Спілкуючись на заняттях зі студентами, ми дійшли висновку про те, що велике значення для сприйняття інформації студентами від викладача мають і морально-психологічні якості, такі, як чесність і ясність у взаєминах з людьми, високий рівень загальної психологічної культури, повага до професіоналізму інших і наукової спадщини, акуратність і охайність, дисциплінованість і вимогливість.

З позицій гуманізму, загальнолюдських цінностей, витоки яких лежать в українській духовності, розглядає педагога у своїх працях В. О. Сухомлинський. Узагальнюючи багаторічний власний досвід та досвід колег, учений-педагог поступово формує образ «справжнього педагога». Він стверджував думку про те, що «взаємна доброзичливість учителя і дітей – це ті, найтонші нитки, які єднають серця й завдяки яким в нашій педагогічній праці – людина розуміє людину без слів, людина відчуває найтонші порухи душі іншої людини» [3, с. 432]. Також одним з обов'язкових умінь, необхідних кожному вчителю, вихователю, а також викладачу незалежно від фаху, В. О. Сухомлинський вважає «мистецтво говорити».

Справжній педагог повинен досконало володіти виховними засобами мудрого слова. На думку В. О. Сухомлинського слабкість багатьох учителів у тому, що слова їх не доходять до тих, кому вони звернені.

Ця проблема є надзвичайно актуальною у ситуації викладання у вищій школі. Адже брак у значної частини викладачів гуманності у спілкуванні з вихованцями, на думку А.І.Кузьмінського, призводить до виникнення конфліктних ситуацій, знижує ефективність педагогічного впливу [2, с. 151]. А розв'язати цю проблему, зокрема у майбутніх викладачів, допомагають такі курси, як «Педагогічна майстерність викладача вищої школи» та «Педагогічна етика викладача вищої школи», в яких особлива увагу звернена на формування особистості справжнього викладача.

Так метою курсу «Педагогічна майстерність викладача вищої школи» є сформувані у магістрантів навички педагогічної діяльності у вищій школі, сприяти збагаченню педагогічного досвіду майбутніх фахівців, поглибити знання з педагогіки і психології вищої школи, інноваційних педагогічних технологій, культури педагогічного спілкування зі студентами, стимулювати магістрантів до професійного самовиховання, формувати у них потребу в неперервному педагогічному самовдосконаленні, створенні умов для накопичення досвіду оптимального поєднання базової освіти з навчанням мистецтву спілкування, формуванні практичних умінь і навичок майстерності викладання, педагогічної культури та ерудиції.

Під час проведення зі студентами магістратури лекційних, практичних та лабораторних занять ми особливу увагу звертаємо на сутність поняття «педагогічна майстерність викладача ВНЗ» та її складові елементи; компоненти позитивної «Я - концепції» педагога та моделі педагога-майстра; зміст елементів внутрішньої і зовнішньої педагогічної техніки; стилі педагогічного спілкування та стратегії педагогічної взаємодії; основи рефлексивної культури викладача; основні етапи професійного росту у відповідності з реальним рівнем можливостей кожного магістранта; характерні особливості педагогічної професійної майстерності.

Моделюючи із магістрантами фрагменти занять, ми вдосконалюємо їхні практичні вміння і навички, вчимо оцінювати власний рівень готовності до педагогічної діяльності; керувати власним емоційним станом та поведінкою; ефективно організовувати контактну взаємодію та усувати бар'єри в спілкуванні; реалізовувати прийоми техніки активного слухання; використовувати інтерактивні техніки взаємодії з особистістю та колективом; проводити особистісну, професійну та студентську рефлексію; організовувати власну самоосвітню діяльність; налаштовувати себе на відповідну діяльність; аналізувати власну діяльність з погляду її педагогічної доцільності; оволодівати способами науково-педагогічного і методичного пошуку; моделювати особистість творчої працюючої викладача.

Що стосується вимог до особистісних якостей викладача, то для налагодження оптимальних стосунків зі студентами сприяє курс «Педагогічна етика викладача вищої школи», який має за мету дати магістрантам теоретичну підготовку в обсязі, необхідному для реалізації ними своєї професійної діяльності; розвинути уміння бачити і вирішувати проблеми, що виникають у навчально-виховному процесі ВНЗ з дотриманням етичних принципів і норм поведінки; сформувати відповідну етичну свідомість, відношення, дію стосовно суб'єктів навчально-виховного процесу, підняти рівень морально - педагогічної підготовки викладача й озброїти його знаннями, користуючись якими, протиріччя в навчально-виховному процесі ними можуть бути вирішені більш ефективно.

Доречно наголосити на тому, що саме моделювання на практичних заняттях різноманітних педагогічних ситуацій з життя вищої школи та їх розв'язання сприяє розвитку у магістрантів вмінь додержуватися педагогічної етики, моралі, ознайомленню їх з правами, обов'язками та кодексом ділової (корпоративної) етики викладачів. І саме основне цей курс безпосередньо розглядає усі вимоги до особистісних рис викладача, що в свою чергу сприяє розвитку у студентів магістратури стриманості, чесності, справедливості, емпатії, відчуття інших, розуміння їх проблем, відчуттів, спокою у відношеннях з іншими людьми, врівноваженості, самоконтролю, психологічної стійкості, формуванню їх педагогічної культури. Це необхідні складові для успішної праці викладача, тому що він постійно спілкується з людьми, студентами і для взаєморозуміння та збереження власного спокою і здоров'я, а це дуже важливо, йому потрібно сформувати ці якості. Адже творче самопочуття викладача ніколи не залишається безслідним. Воно проникає, впливає на почуття і свідомість студентів, переборює психологічні бар'єри, народжує творче сприйняття матеріалу і залишається не лише надовго в пам'яті, а й стає якоюсь мірою їхньою життєвою позицією.

Ми впевнені в тому, що лише тоді, коли ставлення педагога до студента буде ставленням як до особистості, до ймовірного колеги у майбутньому – то це піднесе його на належний щабель і стане найкращим стимулом у здобутті знань, опануванні вмінь та навичок студентами. А для цього кожному викладачу необхідно усвідомити гідність і значення своєї професії. Бо тільки той, хто не усвідомлює значення своєї професії, на думку А. Дістерверга, небагато зробить як учитель, тобто не виконає свого призначення вчителя і людини, а отже не виправдає свого існування.

1. Васянович Г. П. Педагогічна етика: навч. – метод. посіб. / Г. П. Васянович. – Львів : Норма, 2005. – 344 с. 2. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи / А. І. Кузьмінський .- К.: Знання, 2005. – 486 с. 3. Сухомлинський В. О. Сто порад учителів: вибр. твори В 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К., 1977. Т. 2. – 1977. – 670 с.